

Architektura 18. století

17. století

osobní styly
horizontální vrstvy
velké „manýry“

„Duch systémů“:
náboženské, politické, umělecké

vnější reprezentace
urbanismus, ústřední osa
monumentalita

Itálie, Francie
Barok

18. století

dobové styly
vertikální linie
stavební úlohy-témata

„Duch systematizace“
synkreze, akademie

vnitřek, individuální prožitek
„místo“, mnohost pohledů
soukromí a intimní zážitek

Evropský regionalismus
Pozdní barok a rokoko

Itálie v 18. století

Významní papežové:

Klement XI. (Albani), 1700-1721

Klement XII. (Corsini) 1730-1740

Benedikt XIV. (Lambertini) 1740-1758

1) „Accademia di San Luca“

Concorsi Clementini a strážci Berniniho dědictví

Mattia de Rossi (1637-1695)

Carlo Fontana (1634-1714) z kantonu Ticino

Francesco Fontana (1668-1708)

Domenico Martinelli

Filippo Juvarra (1676-1736) - Messina

Bernardo Vittone (kol. 1705-1770)

2) Carlo Fontana (1638-1714)

Zpočátku pracoval s Cortonou, poté s Berninim; stal se nejvýznamnějším žákem Berniniho a později velkým propagátorem jeho architektury na Accademii di San Luca.

S. Maria dell'Assunta v Ariccii: realizoval Berniniho projekt na papežskou rezidenci

Palazzo Chigi-Odescalchi: stavěl jej v době, kdy Bernini byl ve Francii; projekt měl pro něj značný význam po celý život.

S. Biagio in Campitelli, 1665

Poté kol. 1665 s Carlo Rainaldim:

- S. Maria dei Miracoli, S. Maria di Montesanto (na Piazza del Popolo): směrem ke klasicizujícímu duchu
- S. Andrea della Valle (rovněž klasizující verze fasády).

S. Marcello al Corso, 1682-1683: konkávní prohnutí fasády, iluzivní otvor v patře; klíčová stavba pro následující století.

Capella Cibò in S. Maria del Popolo, 1683-1687

Palazzo Ludovisi - di Montecitorio (úprava střední části Berniniho stavby směrem k více klasizujícímu řešení)

Projekt na novou úpravu *náměstí před sv. Petrem*

Kolosseum s centrálním chrámem svatých mučedníků

Publikace: *Templum Vaticanum*, 1694

Carlo Fontana zreformoval způsob školení na Accademii di San Luca (princepe 1686, 1692-1700), začal pořádat tzv. *Concorsi Clementini*. Ovlivnil střeoevropskou architekturu (Johann Bernhard Fischer von Erlach, Johann Lucas von Hildebrandt, aj.)

3) Fontanovi spolupracovníci a žáci

Domenico Martinelli (1650-1718)

Vídeň, Liechtensteinský zahradní palác

Vídeň, Liechtensteinský městský palác

Slavkov u Brna

Francesco Fontana (1668-1708), jeho syn

S. Apostoli, 1702-1714

Palazzo „del Dogana“: spojení s původním Hadriánovým chrámem

Carlo Stefano Fontana (kněz, činný po 1700-1728)

Akademické projekty, 1703-1705

Giovanni Battista Contini (1641-1723)

Alessandro Specchi (1668-1729)

kreslíř nového způsobu Fontanových akademických projektů, které zpracoval pro: *Domenico de Rossi, Studio del'Architettura*, 1702, 1712, 1721

Přístav Ripetta, 1704

Španělské schody (projekt) – nový projekt Francesco de Sanctis (1723-1725)

4) 1. polovina 18. století – úsilí o syntézu římského baroku

Filippo Juvarra (1678 Messina - 1736 Madrid)

Jeho otec byl zlatník a stříbrník, rovněž mladý Juvarra měl sklon k dekorativnosti a užitému umění. Roku 1703 nastoupil na akademii u Carlo Fontany v Římě, kde studoval již jako hotový, jihoitalský (sicilský) architekt do roku 1714.

Zpočátku tvořil v Římě dekorace a scénografie, od roku 1705 pracoval pro kardinála Ottoboniho v divadle v *Cancellarii* (přes sto krásných, velmi invenčních kreseb), posléze krátký pobyt v Luce a Florencii. Na akademii vytvořil několik pozoruhodných projektů:

„palazzo reale in villa“

„chiesa con due campanilli“ – ponechal je jako dary (doni academici) k dalšímu studiu na chodbách římské akademie.

S. Maria dell'Umiltà

Roku 1714 jej přijal do svých služeb v Turíně Viktor Amadeo II. Savojský (král obojí Sicílie): „první královský architekt“.

Brzy poté získává evropské renomé: zakázky pro Josefa I. (dekorace pro vídeňské divadlo), portugalského krále Jana V. (palác v Mafře), pobyty v Londýně, Paříži, nakonec v Madridu.

Torino, *S. Cristina* – fasáda, 1715-18

S. Filippo Neri, 1715, znovu 1730

různé projekty, nakonec pozoruhodné navázání na albertiovskou tradici římských therem a na Palladia

Torino, *Quartieri militari* 1716-28

Superga, basilika 1716-1727

nepřímo ovlivnění Michelangelova sv. Petra, centrála + portikus

Duomo nuovo, po 1729 (projekty podle Leonarda)

Palazzo Madama, fasáda 1718-21 – vzor zahradní průčelí Versailles

Castello di Rivoli, 1718-21

Lovecký zámek Stupinigi 1729-1731

Madrid, projekty královského paláce podle vzoru Berniniho Louvru - *Palazzo reale*

(dokončoval podle upraveného projektu jeho žák Giovanni Batt. Sacchetti (1700-1764).

Nicodemus Tessin ml. (1654-1728)

syn královského architekta – sám později architekt, královský rádce, kancléř univerzity v Lundu

80. léta – cesta do Říma a do Francie

1697 po požáru nový královský palác

Drottningholm

Tessinska palatset

Stockholm – urbanismus

5) „Druhá stránka mince“ - nový „borrominismus“

Již za Francesca Fontany se objevuje nový návrat k Borrominimu, ve 20. letech 18. století se znovu projevuje v římských realizacích.

Filippo Raguzzini (1680-1781)

náměstí S. Ignazio, 1727-1728 („canterani“)

Alessandro Specchi - Francesco di Sanctis

nábřeží a přístav na Tibeře: Ripetta

scalinata della Trinita dei Monti, 1723-1726

6. Monumentální barok - 30. léta: Klement XII. Corsini (1730-1740)

Alessandro Galilei (1691-1736) – Florencie

San Giovanni in Laterano, 1733-1736

San Giovanni dei Fiorentini, 1734 (fasáda)

Ferdinando Fuga (1699-1781) - Florencie

Palazzo della Consulta, 1732

Palazzo Corsini, 1732-1736

Santa Maria Maggiore, 1743-1750

později v Neapoli

Nicolo Salvi (1697-1751)

průčelí: San Giovanni in Laterano (soutěž, 1. cena, ale nerealizováno)

Fontana di Trevi, 1732-1762

Luigi Vanvitelli (1700-1773) – Neapol

soutěž na Fontanu di Trevi

Santa Maria degli Angeli (1563-1566: Michelangelo; 1749)

Caserta, po 1752

Domenico Gregorini:

Santa Croce in Gerusalemme, 1743

Francie 18. století

Ludvík „le Grand Dauphin“ /syn Ludvíka XIV./

Ludvík „Dauphin“ (syn velkého dauphina)

Ludvík XV. 1715-1774 (syn dauphinův)

Dlouhé období vlády Ludvíka XV. lze rozdělit podle osob, které se významně podílely na kultuře jednotlivých období:

a) regentství - Filip II. Orleánský 1715-1723

rané osvícenství, malý Ludvík žije v Tuileriích (Versailles jsou opuštěny)

b) kardinál Fleury 1726-1743

protiosvícenská reakce, rokoko

c) Mme de Pompadour (50. léta)

vznešený styl, encyklopedie, syntéza francouzské klasiky

d) Mme du Barry (70. léta)

počátek klasicismu a revoluční architektury

a) konec velkého století a doba regentství, „krásná architektura“

Maison de plaisance – nový typ zámku

Zámek-letohrádek, ve Francii spojován především s tzv. „aristokracií talárů“, novou šlechtou, která se prosazovala oproti rodové „aristokracii meče“. Nové pojetí zámku vycházelo ze staršího konceptu Vaux-le-Vicomte (Louis LeVau); nebylo však tak nákladné a vyjadřovalo mnohem spíše nový životní styl na venkově.

S tím souvisí i původní pojmenování této typologie:

Maison des bouteilles (Saint Simon), ironické pojmenování zámků „s lahvemi“.

Folie (lieu de feuillu – listnaté místo) – místo v lesích, na venkově.

Zámek v *Champs-sur-Marne* poblíž Paříže (1701-1707), postavil si jej finančník Paul Poisson de Bourvallais.

Otázka architekta: Jean Baptiste Bullet de Chamblain;

syn architekta Pierre Bulleta, který budoval dříve malý zámek v Issy (1681), jenž svou jednoduchou koncepcí (půdorys ve tvaru téměř čtverce s trojdílným, ale rovným rizalitem směrem do zahrady) byl jedním ze zdrojů vzniku typu „maison de plaisance“.

Zámek v Champs-sur-Marne znamená podstatně nové pojetí vrchnostenské stavby: svým půdorysem (písmeno U), hlavním sálem v trojbokém ústředním rizalitu do zahrady, novým funkčním uzpůsobením interiérů (tekoucí voda v jídelně, toalety), apod. Navenek je jednoduše členěný; jeho fasáda působí jako kůže těsně obepínající stavební konstrukci (výrok architekta Christiana Norberga-Schulze).

Robert de Cotte (1656-1735)

z architektonické rodiny, původně žák, později spolupracovník a švagr Julese Hardouina Mansarta. Spolu s Jacquem Gabrielem IV. 1689-1690 na studijní cestě v Itálii a v Římě. Po svém návratu královským architektem, později ředitelem akademie architektury a manufaktury gobelínů. Kol. 1700 de Cotte spolu s Pierre Le Pautrem a Jeanem Bérainem tvůrcem nového dekoračního stylu (velká zrcadla a dřevěné obložení).

Po Mansartově smrti 1708: „premier architecte du roi“.

Kaple ve *Versailles*, 1698-1710 – ojedinělá jak v díle Mansartově, tak de Cottově; zřejmě moderní reakce na Ste Chapelle v Paříži: dvoupatrová, se sloupovou kolonádou v patře (královská oratoř), velká prosklená okna.

Invalidovna, projekt dokončení náměstí před kostelem (neprovedeno).

Koncept „krásné architektury“: zjemnělá Mansartova architektura, pilastry, leženy; interiér s rokokovými prvky - dekoratér Gilles-Marie Oppenord (1672-1742) pracoval např. v interiérech Palais Royal.

Versailles, Trianon de marbre, po 1687: peristyl, spojující nádvoří se zahradou.

Saint-Denis, opatství, 1700-1702, 1708-1725.

Pařížské šlechtické paláce ve čtvrti *St-Germain*, např. Hôtel d' Estrées (1713).

Práce v provinciích:

Lyon, Place Bellecour

Rohanský palác ve Strassburku:

1726 projekt pro kardinála Armanda Gastona de Rohan jeho arcibiskupský palác, 1731-1742 byl postaven architektem Josephem Massolem – ten doplnil sloupy v průčelí a kupoli (původně de Cotte pracoval pouze s pilastry).

Verdun, biskupství.

Korespondenční architektura po celé Evropě:

kurfiršt kolínský Josef Klement z Wittelsbachu od roku 1713 do své smrti 1723 získával od de Cotta plány pro své stavby; prováděl je jeho spolupracovník Guillaume Hauberat:

Bonn, kurfiřtská rezidence (původně 1689 stavěna podle projektu Enrico Zuccaliho a Antonio Rivy): po 1713 nově zahradní fasáda a „retiro“ (dnes sídlo Ústavu dějin umění).

Poppelsdorf, 1715 letohrádek na centrálním půdorysu. Původně měl být spojen vodním kanálem s rezidencí, posléze byla vybudována pouze dlouhá alej.

Neprovedeno: Godesberg (využití středověkého donjonu), Brühl (přestavba zámku).

Frankfurt am Main, Palác Thurn-Taxis, rezidence nejvyššího říšského poštmistra Anselma-Franze: 1727 projekt, provedeno Hauberatem po 1731 (1944 zničen, pouze malá část zachována).

Židlochovice, rezidence nejvyššího dvorského kancléře hraběte Filipa Sinzendorfa

Další de Cottovy korespondenční projekty v Bavorsku a Francích (Schleißheim, Würzburg), pro Španělsko (Madrid, Palacio Real), Itálii (zámek Rivoli).

Jacques Gabriel V. (kol. 1666-1742)

Rod Gabrielů měl dlouhou architektonickou tradici; poprvé je zmiňován François Gabriel roku 1588, v letech 1590-1608 se objevuje zakladatel celé dynastie Jacques I. Gabriel. Poté jako architekti pokračovali Maurice I. a Jacques II., posléze Maurice II. a Jacques III.

Jacques IV. Gabriel (1636-1686) jako královský architekt se podílel na LeVauově projektu pro Versailles, svým sňatkem se dostal do rodiny Fr. Mansarta. Spolupracoval s mladším Hardouinem Mansartem na zámku Clagny, sám projektoval zámek v Choisy.

Zanechal po sobě rozsáhlý majetek. Jeho druhým synem byl Jacques V., jenž se stal jeho pokračovatelem v rodinné stavitelské tradici.

Jacques V. Gabriel byl roku 1699 jmenován představeným stavebního úřadu pro Versailles (zejména interiérová výzdoba kaple a dalších částí zámku). Po smrti Ludvíka XIV. (1715) se věnoval především práci v provinciích a pro soukromníky:

Orléans, dokončení fasády katedrály, 1723 – gotizující.

Rennes, po ničujícím požáru města roku 1720 došlo k přestavbě od roku 1725; z roku 1728 plán:

Place du Palais (náměstí Ludvíka XIV.)

Place Neuve (radniční náměstí)

Radnice s hodinovou věží

Bordeaux, Place Royale, 1729

La Rochelle, katedrála, 1729

Po smrti de Cottově, roku 1735, se stal jeho nástupcem ve funkci hlavního královského architekta:

Fontainebleau, křídlo Ludvíka XV., po 1735

La Muette, královský letohrádek v Bouloňském lese, 1737

Pierre-Alexis Delamair 1676-1745

Pocházel se stavitelské rodiny (jeho otec Antoine byl stavebním podnikatelem). Pierre Alexis Delamair pracoval pod vedením Roberta de Cotte v jeho ateliéru. Jeho nejvýznamnějšími stavbami byly stavby dvou paláců na společném pozemku:

Hôtel de Rohan-Soubise (1704-09)

Hôtel de Rohan-Strasbourg (1705-08).

Ve stejné době dodal nerealizované návrhy pro kurfiřta Maximiliana Emanuela von Bayern pro zámky v Mnichově a ve Schleißheimu.

Později se Delamair rozešel se svými hlavními stavebníky (rodinou Soubise) a do konce života neměl již příliš mnoho zakázek. Ve svých pamětech si připisuje autorství mnoha zámeckých staveb, ty však nejsou plně doloženy.

Jean Aubert 1680-1741

Syn architekta byl uznávaným kreslířem v ateliéru Julese Hardouina-Mansarta. Po jeho smrti roku 1708 vstoupil do služeb prince Louis Henri Bourbon-Condé.

Pro Condého upravoval vnitřní prostory zámku Chantilly (původně renesanční zámek).

Chantilly, velké konírny, 1719-35 – Aubertovo nejvýznamnější dílo. In Paris vollendet Aubert *Paříž*, Palais Bourbon, 1722-28.

Hôtel de Peyrenc de Moras (Hôtel Biron, dnes Rodinovo museum), 1728-1731.

b) Rokoko a architektura v Lotrinsku 18. století

Germain Boffrand (1667-1754)

Narozen v Nantes, zpočátku se v Paříži vyučil sochařem. Od roku 1681 se však začal věnovat architektuře. Byl žákem Julese Hardouina-Mansarta a začal s ním spolupracovat ve Versailles. Roku 1699 opustil královské služby a pracoval jako architekt nezávisle v Paříži. Roku 1705 odejel do španělského Nizozemí, aby v Bruselu pracoval ve službách kurfiřta bavorského:

Bouchefort, lovecký zámek, 1704-1706

Roku 1709 začal pracovat pro další významné objednavatele; pro knížata Soubise-Rohan a pro vévodu Leopolda Lotrinského:

Saint-Ouen, La folie Rohan, 1714-1717

Hotel de Soubise, pavilón kněžny, 1735

Vévoda Leopold Lotrinský jmenoval Boffranda roku 1711 svým hlavním vévodským architektem. V Lotrinsku pracoval do 20. let 18. století:

Lunéville, zámek, 1709-1719

Haroué, zámek, po 1711

Nancy, vévodský palác, po 1715

Zámek *La Malgrange*, 1722

Nancy, *Hôtel de Beauveau-Craon*, od 1715 (dnes Justiční palác)

Nancy, věže *katedrály* (od 1723)

V Paříži se začal Boffrand uplatňovat po smrti Hardouina-Mansarta. Stavěl zejména městské paláce; v pozdějších letech se zabýval rovněž projekty urbanistickými:

Petit Luxembourg (1709-1713),

Hôtel Amelot de Gournay (1712),

Hôtel de Torcy (1714).

Špitál „les Enfants-Trouvés“, po 1724

soutěž na náměstí Ludvíka XV., 1748.

Roku 1745 zveřejnil Boffrand spis "Livre d' Architecture contenant les principes généraux de cet art", v němž vystupoval proti baroku; naopak poukazoval na význam architektury Andrea Palladia. Měl význam rovněž pro středoevropskou architekturu; spolu s de Cotten byl požádán o korepondenční projekt pro biskupskou rezidenci ve Würzburgu (1724).

Emmanuel Héré (de Corny/ 1705-1763)

Boffrandův žák a nástupce na lotrinském dvoře:

Nancy – náměstí krále Stanislava /Ludvíka XV., 1752-1756

c) Velká syntéza a hlavní architekt 18. století ve Francii

Ange-Jacques Gabriel (1698-1782)

Zpočátku spolupracoval se svým otcem Jacquesem V. Po jeho smrti se stal roku 1742 královským architektem. Spjoval Mansartovskou tradici s novým klasicismem. Současně však ve své tvorbě syntetizoval celou předchozí tradici francouzské klasiky.

Versailles, Francouzský pavilon (a rozšíření zahrady Velkého Trianonu), po 1742

École militaire, 1751

Place de la Concorde, 1754 (původně Náměstí Ludvíka XV.):

prodloužení Rue de Rivoli a výstavba dvou palácových bloků se sloupovou kolonádou v průčelí.

Malý Trianon 1762-64

pro Mme de Pompadour, podle R. Wittkowera poslední evropská stavba užívající palladiovské proporce (hudební geometrie).

Jacques-Germain Soufflot (1713-1780)

v 50. letech 18. století pobýval spolu s markýzem de Marigny (bratrem Mme de Pompadour) v Římě, aby poznal antickou architekturu a umění. Po svém návratu roku 1754 připravoval v Paříži na kopci nad Latinskou čtvrtí projekt chrámu *sv. Jenovéfy* (Ste. Geneviève), (posléze od revoluce): *Panteon*, zahájení stavby 1764 (stavbu dokončil Jean-Baptiste Rondelet po Soufflotově smrti):
anglická architektura (Chr. Wren), palladianismus, rigorózní uplatnění antických řádů (v kryptě užito poprvé řeckého dórského řádu).

Anglie - neopalladianismus

Pro evropskou architekturu 18. století měl značnou důležitost „neopalladianismus“. Byl to však původně do značné míry snobský styl, spojený s osobou významného šlechtického mecenáše:

Richard Boyle, Earl of Burlington.

Ten v letech 1714-1719 pobýval v Itálii, studoval především dílo Palladiovo a sdružoval kolem sebe architekty, kteří nově napodobovali Palladiovu villovou architekturu. Podporoval rovněž přepychová knižní vydání palladiovských staveb.

William Kent (1685-1748)

Londýn, Kensingtonský palác, 1721-1727

Chiswick House, po 1725 (projekt spolu s Burlingtonem)

Norfolk, Holkham Hall, 1734

Tištěné publikace neopalladianismu:

Collen Campbell, *Vitruvius Britannicus*, 1715

Palladio v anglickém překladu, 1717

Rakousko, České země, oblasti Svaté říše římské

Architektura 18. století se asi nejlépe ve své rozmanitosti rozvinula v ostatní Evropě. Zde působil sice jednak italský akademický způsob, jednak francouzský způsob řešení vztahu interiéru a exteriéru, ale výsledkem nebylo v žádném případě pouhé napodobování. Mezi nejvýznamnější architekty zde patřili:

Vídeň, Rakouské země, Morava:

Johann Bernhard Fischer von Erlach (1656-1723)

Johann Lucas von Hildebrandt (1668-1745)

Anton Ospel (1677-1756)

František Antonín Grimm (1710-1784)

Čechy:

Kryštof Dientzenhofer (1655-1722) a skupina „radikálních staveb“:

Obořiště, sv. Mikuláš na Malé Straně, Břevnov, Cheb, Smiřice, Nová Paka

Johann Santin-Aichl (1677-1723)

Kilian Ignác Dientzenhofer (1689-1751)

Bavorsko, Franky, jižní Německo:

Josef Effner (1687-1745), žák Boffrandův

Johann Michael Fischer (1692-1766), žák české radikální architektury

Johann Balthasar Neumann (1687-1753), rodák z Chebu

Prusko, Sasko:

Andreas Schlüter (1664-1714), Berlín

Matthias Daniel Pöppelmann (1662-1736), Drážďany /Zwinger

Westfálsko:

Johann Conrad Schlaun (1695-1773)

Témata:

a) vztah vnitřku a vnějšku světských staveb

Decorum, bienséance, distribution (Francie)

Formální diference fasád (Itálie)

Směřování k integraci a ke krajovým rozdílům

b) prostor sakrálních staveb

Longitudinální integrace centrálních jednotek (podélná centrála)

Systematizace kolem centra (centralizovaná podélná stavba)

Rotunda ovládající prostor (memoriální centrála)

Prosvětlený střed („spirituální sensualismus“)